

lehetősége nyílt a főszereplő szemszögéből is rátekinteni az aktuálisan éneklő másik főszereplőre vagy mellékszereplőre, így segítve a nézői átélést, azonosulást.

⁴² *Bercsényi huszárok*, SZLATINAY Sándor, 1939.

⁴³ Utalás a „Sírva vigad a magyar” közmondásra.

⁴⁴ *Bercsényi huszárok*, SZLATINAY Sándor, 1939.

⁴⁵ *Rózsafabot*, BALOGH Béla, 1940.

⁴⁶ Fortepan / Fortepan/Album005. https://fortepan.download/_photo/1600/fortepan_101034.jpg.

⁴⁷ Keresd a nőt (mint valaminek az okát, előidézőjét).

⁴⁸ *Egy éjszaka Erdélyben*, BÁN Frigyes, 1941.

⁴⁹ Uo.

⁵⁰ JÁVOR Zoltán – PÉTER Zsolt (szerk.): *Hit és magyarság. Szelezky Zita élete és művészete*. Szeged, 2012. Délvidék Ház Kiadó és PUSZTASZERI László: *Szép magyar élet. Szelezky Zita pályaképe*. Budapest, 2011, Kairosz Kiadó.

⁵¹ *Film Színház Irodalom*, 1943. 6. sz.

⁵² *Déliabáb*, 1942. 51. sz. A díszoklevél szövege: „DÍSZOKLEVÉL Szelezky Zita művésznőnek, amelyet a m. kir. 121. gépvontatású önálló közepes ágyúsüteg tisztikara, legénysége ajánl fel azon alka-

lomból, hogy a művész a fronton küzdő nevezett alakulat ügyeit felkarolta és magáévá tette. Ezen díszoklevelet, mint szeretetünk, hódolatunk és hálánk örök emléké, fogadja szeretettel. Donpart, tábori postaszám 202/35.1942. XI. 23.”

⁵³ NEMESKÜRTY István: *A képpé varázsolt idő. A magyar film története és helye az egyetemes kultúrában, párhuzamos kitekintéssel a világ filmművészetére*. Budapest, 1985. Magvető Kiadó.

⁵⁴ KELECSÉNYI László: *A magyar hangosfilm hét évtizede 1931–2000. Hyppolitól Werckmeisterig*. Budapest, 2003. Palatinus Kiadó.

⁵⁵ VERESS József (szerk.): *Magyar filmlexikon. II. kötet*. Budapest, 2005. Magyar Nemzeti Filmarchívum, 1023. p.

⁵⁶ LIPS et al. 2020.

⁵⁷ Fortepan / Bojár Sándor. https://fortepan.download/_photo/1600/fortepan_179166.jpg.

⁵⁸ FREY, David: *Jews, Nazis, and the Cinema of Hungary. The Tragedy of Success 1929–1944*. London – New York, 2018. I. B. Tauris&Co. Ltd.

⁵⁹ A Szelezky Zita és Karády Katalin főszereplésével elkészült, közép-kelet-európai, magyar filmeket *Női sorsokba fordult történelem* című értekezés-tervezetemben részletesen elemeztem.

Steiner Gábor

A csődbűncselekmény jogintézményének hazai fejlődéstörténete a 20. században

1. Bevezetés

Az első világháborút követően még majd másfél évtizedig a Csemegi-kódex, illetve az 1881. évi XVII. tc. vonatkozó szabályait alkalmazták – az akkori terminológiával élve – a csalárd, illetőleg a vétkes bukásnak nevezett bűncselekményekre.

A csalárd bukás tényállását merítette ki

1. az aktívák csökkentése, amely „abban áll, hogy a tettes a hitelezők kielégítésére szolgáló és rendelkezésére álló vagyont, illetve ennek részét a hitelezők elől elvonja” (414. § 1. pont);
2. a passzívák szaporítása, amely „éppúgy kárára szolgál a hitelezőknek, mint az aktívák elvonása, amennyiben itt valótlan követelések beállításával kisebbedik a kielégítési alap s szenvednek vagy szenvedhetnek hátrányt a hitelezők” (414. § 2. pont);
3. a hitelezők némelyikének kedvezményben részesítése, amely „annál fogva büntetendő, mert a közadós elvesztvén vagyona feletti rendelkezési jogát, ha egyik vagy másik hitelezőjét kielégíti, vagy ezek követelési jogát

biztosítja: megsérti a többi hitelezőnek az arányosan egyforma kielégítésre nézve fennálló jogát” (414. § 3. pont);

4. a kereskedelmi könyvek vezetésének (célzatos) elmulasztása, amely „annál fogva minősül a csalárd bukás egyik eseteként, mert ha nincsenek könyvek, úgy az üzlet cselekvő és szenvedő állapota és így a hitelezők kielégítésre szolgáló tömeg, továbbá a kielégítést igénylő hitelezők vagy egyáltalán nem, vagy csak hozzávetőleg állapíthatók meg s így közeli a veszély, hogy a hitelezők érdekei sérelmet szenvednek” (414. § 4. pont).

A vétkes bukás tényállását merítette ki

1. a gondatlan és könnyelmű gazdálkodás, amely „a csődbejutás – hacsak nem jut mindenik hitelező követelésének teljes kielégítéséhez – mindig anyagi károsodásával járván a hitelezőknek, kétségtelen, hogy ha a fizetéseképtelenség ilyenmő gazdálkodással okozatilag összefügg, ez büntetőjogi felelősséget maga után vonó ok” (416. § 1. pont);
2. a kereskedelmi könyvek vezetésének (célzat nélküli) elmulasztása, amely „midőn a közadós kereskedelmi könyveket, ha a törvény azok vezetésére kötelezte, nem vezetett, vagy azokat megsemmisítette, elrejtette, hamisan vezette, vagy akkép változtatta meg, hogy azokból cselekvő és szenvedő állapota vagy üzletének folyama ki nem deríthető” (416. § 2. pont);
3. a mérlegkészítés elmulasztása, amely „mindig csak vétkes bukás megállapítását eredményezheti, mert a cselekvő és szenvedő állapot a kereskedelmi könyvekből is kivehető s így a jogsértés vagy jogvesztelyeztetés e cselekmény esetében sohasem olyan fokú, mint a könyvvezetés körüli visszaéléseknél” (416. § 3. pont);

4. az új adósságok csinálása, amely „midőn az adós fizetésképtelenségét tudja vagy tudnia kellett, annál fogva érdemel büntetést, mert a hitelezőknek károsodása ebben az esetben nyilvánvaló” (416. § 4. pont);
5. a csődkérvény beadásának elmulasztása, amely „a hitelezők némelyikének zálog- vagy megtartási jog szerzését tette lehetővé, mint a többi hitelezők érdekeit sértő, illetve veszélyeztető cselekmény büntetendő” (416. § 4. pont).¹

A 20. század első felében – még a piacgazdasági körülmények között – előbb az 1932. évi IX. tc., majd pedig a szocialista fordulatot követően – a tervgazdálkodás rendszerében – a BHÖ (Hatályos Anyagi Büntetőjogi Szabályok Hivatalos Összeállítása), illetve az 1961. évi V. törvény voltak azok, amelyek meghatározták a csődbűncselekmény jogi szabályozását.

2. Az 1932. évi IX. törvénycikk

A korszak egyik legkorszerűbb törvénye, a hitelsértésről szóló 1932. évi IX. tc. (Hs.) preambuluma akként rendelkezett, hogy „a Btk. XXXV. fejezete helyébe: »A hitelezőket károsító cselekmények« felírás alatt az alábbi 1–12. §-okban foglalt rendelkezések lépnek. A Btk. 386., 387., 414–417. §-ai, továbbá az 1916:V. tc. 2–5. §-ai, az 1920. évi XXXVII. tc. 12. §-ának 3. bekezdése, valamint az 1923:VIII. tc. 10. §-a hatályát veszti”. Már ebből is látható, hogy a Hs. egy megnevezésében is teljesen új, ugyanakkor immár egységes rendszerbe foglalt szabályozást hozott be a korábbiak helyébe, hatályon kívül helyezve az azt megelőző korszak valamennyi e tárgyú jogszabályát, és a „hitelezőket károsító cselekmények” elnevezés alá vont a azonos jogtárgyat sértő jogellenes magatartásokat. Az újrakodifikálás célját a törvény miniszteri indokolása is megfogalmazta. E szerint

„egységes rendszerbe foglalja a hitelezőket károsító azokat a cselekményeket, amelyeket az eddig fennállott jogunk részint a Btk.-ben, részint külön törvényekben a csaláshoz hasonló bűncselekményekként, vagy csalárd, illetőleg vétkes bukásként büntetett s e rendelkezéseket a Btk. Különös Részének XXXV. Fejezete helyébe tegye, hogy ott együtt lehessen megtalálni a hitelezők kijátszásának büntetőjogi szabályait, akár van csőd, kényszeregyességi vagy kényszerfelszámolási eljárás, akár nincs”.²

Angyal Pál kilenc pontban foglalta össze azokat a „többrendbeli fogyatkozásokat”, amelyek az új törvény megalkotását szükségessé tették, és amelyek a korábbi jogi szabályozás továbbélését ellehetetlenítették:

- 1.) A korábbi szabályozás a csalárd és a vétkes bukás büntetőségét ahhoz a – visszásságokat megszüntetni nem tudó – feltételhez kötötte, hogy „a vagyonbukott ellen megnyitassák a csőd”, a gyakorlat azonban olyan szabályozás megalkotását tette szükségessé,

amely „a likvidációs eljárás mozzanataitól függetlenül rendelkeznek az adós által bűnösen elkövetett és a hitelezőket megkárosító cselekmények megtorlásáról”.

- 2.) Azon feltétel kapcsán, hogy „a hitelező megkárosítására irányított vagyonszökkentő cselekménynek a bekövetkező hatósági végrehajtás előtt kellett történnie”, a korábbi szabályozás megkövetelte „a követelés tárgyában hozott végrehajtható ítélet vagy legalább is behajtási per megindítását”, a gyakorlat ezzel szemben azon álláspontra helyezkedett, hogy már elegendőnek ítélte azt is, ha „a követelés lejárt, valódi és kétségtelen”.
- 3.) A korábbi szabályozás nem volt megfelelő azért sem, mert abban a vagyonszökkentés módozatainak felsorolása nem volt kielégítő, a jogalkotó adós maradt „a vagyonszökkentés valamennyi elkövetési módozatát egyaránt felölelő, általános meghatározás” megalkotásával.
- 4.) A vétkes bukás törvényi tényállását is gyakori kritika érte akkoriban, egyrészt amiatt, hogy feltétele maradt a csődnyitás, másrészt pedig amiatt, hogy nem domborodott ki benne az a lényegi fogalmi elem, hogy „akár szándékosan, akár gondatlanul követi el azokat a tettes, gondatlanságból előidézi elsősorban a saját fizetésképtelenségét és ezáltal másodsorban vagy pedig a fizetésképtelenség után elkövetett cselekményeivel (Btk. 416. § 4. pont) közvetlenül – szintén gondatlanságból – a hitelezők károsodását”, így mind a szabatos meghatározás, mind annak az adós vagyonának likvidálási módjától való függetlenítése is az új szabályozásra várt.
- 5.) Ellentmondásos volt a korábbi szabályozás a Btk. 414. és 416. §-ának tekintetében, amely akként rendelkezett, hogy kereskedelmi társaság vagy egyesület esetében a bűnösség kizárólag „az üzlet vezetésével megbízott azon személyeket terheli, kik a büntetendő cselekményt elkövették”, a vezetőket pedig nem, holott felelősség őket is éppúgy terhelte, hogy ha másért nem, magáért a felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség vétkes elmulasztásáért mindenképp.
- 6.) Szintén ellentmondásos volt a korábbi szabályozás a Btk. 386. és 387. §-ának tekintetében, amely a bűncselekmény tetteseként az adóst, míg a Btk. 414. és 416. §-a a vagyonbukottat jelölte meg, és nem rendelkezett azon esetről, amikor a károsító cselekményt nem közvetlenül ilyen személy, hanem a törvényes képviselő vagy megbízott követte el, aminek hiányában őt felelősségre vonni nem lehetett.
- 7.) A korábbi szabályozás az aktív és a passzív vesztegetést egyaránt büntetni rendelte, azonban a német csődtörvény mintájára az aktív vesztegetés „célszerűségi okokból büntetlenül hagyandó” volt.
- 8.) A korábbi rendelkezések kizárólag a csődeljárást és a csődön kívüli kényszeregyességi eljárást tartották szem előtt, annak ellenére, hogy a tényállás a kényszerfelszámolási eljárással kapcsolatban is éppúgy megvalósulhatott.
- 9.) Általános volt az elégedetlenség a korábban alkalmazható büntetések enyhe volta miatt, így a miniszteri in-

dokolás szerint célszerűnek mutatkozott egy, „a hitelezési visszaéléseket szigorúbban és teljesen megtorló törvény megalkotása, mert ettől a hitel biztonságába vetett bizalomnak s ezzel a közhitelnek újabb megerősödését lehet remélni”.³

Az új törvény céljává tehát a hitelezők vagyoni jogának, illetőleg vagyoni érdekének a védelme vált, a Kúria is gyakorlatában a hitelezők vagyoni érdekeinek megsértésében látta e cselekmények lényegét.⁴

2. 1. A hitelsértés büntette

„1. § Büntetett követ el és három évig terjedhető börtönnel büntetendő az adós, ha kielégítési alapul szolgáló vagyonát, a valóságban vagy színlelesen, jogtalanul csökkenti, vagy hitelezője részére hozzáférhetetlenné teszi és ezzel egy vagy több hitelezőjének kielégítését szándékosan megghiúsítja vagy csorbítja.

2. § Az 1. §-ban meghatározott cselekmény büntetése öt évig terjedhető fegyház, ha a cselekmény pénzügyi szempontból álló nagyobb számú betevőnek vagy fővállalkozóval szemben álló több alvállalkozónak súlyos megkárosítását eredményezte és ezt a tettes előre láthatta.

3. § Az 1. és a 2. §-ban meghatározott bűncselekmény miatt a hivatalvesztést és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztését is ki kell mondani.”

A hitelsértés büntettének törvényi tényállását a Hs. 1. §-a állapította meg, hatályon kívül helyezve a korábbi terminológia Btk. XXXV. fejezetében használt hamis és vétkes bukás megnevezésekkel ellátott bűncselekmény-fogalmakat, és egy teljesen új definíciót alkotott.

A tényállás megnevezésekor többféle koncepció merült fel: egyes álláspontok szerint célszerűbb lett volna helyettesíteni a „hitelezőket károsító cselekmények”, vagy a „hitelezési visszaélések” fogalmak választása, tekintettel arra, hogy „ebben a tc.-ben sem a hitel, sem a hitelezési ügylet szerepet nem játszik, hanem igenis a hitelezőket károsító cselekmények jutnak kifejezésre”,⁵ valamint a törvény miniszteri indokolása is a „hitelezési visszaélések” kifejezést használta. Mindezek ellenére Angyal Pál nézete szerint

„a Hs. címfeliratában használt hitelsértés elnevezés talál, mert a törvény akaratának is ez felel meg, s mert az adósnak minden olyan cselekménye, mely hitelezőinek az ő vagyonából való kielégítési jogát megghiúsítja vagy csorbítja: azt a bizalmat ingatja meg, amellyel a hitelező a vagyon felett rendelkező adósnak vagyoni teljesítőképessége és teljesítő készsége iránt viseltetik; mint-hogy pedig minden oly fogalom, melynek hitel a neve, csak az adós személye iránti bizalom s ennek hiányát pótló, vagy azt erősítő tárgyi biztosítékok (kézizálog, jelzálog, kezesség stb.) alapján jöhet létre: nyilvánvaló, hogy az adósnak a hitelezők kielégítési jogát sértő cselekményei közvetlenül ugyan a hitelezők vagyonát támadják, de közvetve mindig a hitelt sértik”.⁶

Látható tehát, hogy a jogalkotó megpróbálta a lehető legáltalánosabb kifejezést megalkotni, és abból indult ki, hogy az elkövetéssel éppen a hitel biztonságát sértik vagy veszélyeztetik, és nemcsak a bűncselekmény elkövetői, hanem a sértettjei is hitelezési viszonyban álló személyek. A miniszteri indokolás a törvény célját abban jelölte meg, hogy megalkotásától „a hitel biztonságába vetett bizalomnak s ezzel a közhitelnek megerősödését lehet remélni”.⁷ Ennélfogva a bűncselekmény jogi tárgya „a hitelezők vagyoni joga, illetőleg anyagi érdeke”, „az adós hitelezői összességének az adós vagyonából való követeléskielégítési joga”.⁸ Elkövetési tárgya pedig „az adósnak a kielégítési alapul szolgáló vagyona”, azaz az a vagyon, amely a hitelezők követelésének a kielégítésére tud szolgálni, amely a végrehajtási jog szabályai szerint lefoglalható, és amely felett így az adós szabadon nem rendelkezhet.⁹

A hitelsértés büntettének elkövetője tettesi minőségben nemcsak az adós lehetett, hanem más olyan személy is, aki az adós vagyonával rendelkezett, és e minőségben követte el a hitelezők megkárosítását. Erről rendelkezett a törvény 8. §-a: „ha az 1., a 2., a 4. vagy az 5. §-ban meghatározott büntetett vagy vétséget nem az adós, hanem olyan személy követte el, aki megbízás vagy egyéb jogviszony alapján az adós vagyonával vagy ennek egy részével rendelkezik, úgy büntetendő, mintha ő lenne az adós”.

Mivel a jogi személyek büntetőjogilag nem voltak felelősségre vonhatók, a Hs. külön szabályt fogalmazott meg azokra az esetekre, amikor adósként nem természetes, hanem jogi személyek szerepeltek. Ezekben az esetekben tettesként az a – vagyon kezelésével, illetőleg az üzlet vezetésével vagy az ügyek intézésével – megbízott felelt, aki a cselekményt elkövette, ami azonban nem zárta ki annak a lehetőségét, hogy a felügyeletet és az ellenőrzést elmulasztó adóst bűnrészesként felelősségre lehessen vonni. Eszerint „ha egyesület vagy kereskedelmi társaság az adós, [...] a felelősség a vagyon kezelésével, illetőleg az üzlet vezetésével vagy az ügyek intézésével megbízott azokat a személyeket terheli, akik a cselekményt elkövették”. A tettesként való felelősségre vonás semmilyen további tárgyi feltételtől nem függött, nem volt hozzá szükséges az, hogy az adós ellen csődöt nyissanak, vagy csődön kívüli kényszeregyezséget vagy kényszerfelszámolást rendeljenek el. Erről szólt a törvény 6. §-a, amely a tárgyi feltételek meg nem kívánását külön kihangsúlyozta azzal, hogy „a jelen törvény alkalmazása szempontjából közömbös, hogy az adós ellen csődöt, csődönkívüli kényszeregyezséget vagy kényszerfelszámolást elrendeltek-e vagy nem”. Így még az eredmény, azaz a hitelezők károsodásának megállapításához sem volt szükség arra, hogy az adós ellen csődöt nyissanak, kényszeregyezségi vagy kényszerfelszámolási eljárást indítsanak, sőt az adós ellen eredménytelenül lefolyt végrehajtási eljárás sem volt szükséges.

A Hs. a bűncselekmény elkövetési magatartásaként csupán két megvalósítási formát emelt ki: a vagyoncsökkentést, valamint a vagyonnak a hitelező részére való hozzáférhetetlenné tételét. A törvény az elkövetés lehetséges eseteit a lehető legáltalánosabban kívánta megfogalmazni, miniszteri indokolása szerint „lemondott arról, hogy az el-

követési módozatokat kimerítően és egyenként felsorolja, de eltekint az egyes módozatoknak példászerű felsorolásától is”,¹⁰ annak érdekében, hogy valamelyik szóba jöhető elkövetési mód felsorolásának az elmulasztásával ne-hogy elkerülje bizonyos jogellenes cselekményeknek „a kényszerű büntetlenül hagyását”. Angyal ugyanakkor egy „általános irányító elvet” munkált ki annak érdekében, hogy valamely tevékenységről meg lehessen állapítani, hogy az vagyonsökkentő cselekménynek minősíthető-e vagy sem. Ehhez azonban a cselekményt nemcsak a hitelező, hanem az adós szempontjából is vizsgálniuk kellett. Vizsgálni kellett így egyrészt azt, hogy a cselekmény károsan érinti-e a hitelező kielégítési igényét, másrészt pedig azt, hogy a rendelkezés olyan-e, amely a fizetőképesség köteles megóvásával ellentétben áll. Abból az alapfeltevésekből indult ki, hogy

*„minden adósnak összes hitelezőivel szemben jogi kötelezettsége fizetőképességének megóvása. Ami e fizetőképességet az adós cselekményének következményeként lefokozza vagy éppen megszünteti, az sérti vagy veszélyezteti a hitelező kielégítési igényét. Az adós vagyonát, mely fizetőképességének egyik alapja, ha nem is mindig s nem is a hitel igénybevételekor azonnal jogi jelleggel: a hitelezőnek ez a kielégítési igénye terheli. Ez a kielégítési igény mintegy hozzátapad az adós vagyonához, mellyel tehát csak ennek az igénynek sérelme vagy veszélyeztetése nélkül rendelkezhetik. Mihelyt e rendelkezés a fizetőképességet lefokozza vagy megszünteti: beáll a hitelező kielégítési igényének sérelme vagy veszélye”.*¹¹

A másik megvalósítható elkövetési mód, a hozzáférhetlenné tétel pedig álláspontja szerint minden olyan tevékenységet magában foglalt, „mellyel az adós kielégítési alapul szolgáló vagyonát oly helyzetbe hozza, amely akár csak átmeneti, akár végleges akadályt teremt meg annak, hogy a hitelező azt kielégítése céljából igénybe vehesse”.¹² Azonban ebben az esetben is csak akkor, hogyha ez azzal a konkrét céllal történt, hogy ennek révén megteremtse az akadályt annak, hogy a hitelező igénybe vehesse azt kielégítésének céljából. Mindezekre tekintettel egyrészt a törvényből, másrészt a kúriai gyakorlatból fakadóan a bűncselekmény az alábbi módokon volt megvalósítható:

Vagyonsökkentés, azaz

1. az aktívák csökkentése, ami lehet például a vagyonhoz tartozó értéktárgynak értékén alul való elidegenítése, elajándékozás, valamely követelés elengedése, valótlán követelés kifizetése;
2. a passzívák szaporítása, ami lehet például olyan adósnak vagy kötelezettségnek valóként való elismerése, amely egészben vagy részben valótlán;
3. a hitelezők némelyikének kedvezményben részesítése, ami lehet akár kielégítés, akár zálog- vagy megtartási jognak engedélyezése, akár a vagyon valamely részének átengedése által;
4. a vagyont csökkenteni alkalmas más tevékenységek, amik lehetnek például dolgoknak elhagyása, pusztulni

engedése, megrongálása, megsemmisítése, jogosítványokról lemondás, ezek érvényesítésének elmulasztása, jogalap nélküli teher vállalása, elismerése, biztosítása;

5. a speciális esetek, amik lehetnek például az örökség visszautasítása, az örökségről szerződés alapján való lemondás.

Hozzáférhetlenné tétel, azaz

1. elrejtés;
2. félretétel;
3. eltitkolás;
4. speciális esetek, amely lehet például a vagyonnak vagy vagyonrésznek magánjogi jogsegélyt nem nyújtó külföldi államba kicsempészése, a vagyonrésznek köteleességellenes fel nem fedezése.¹³

Angyal Pál vizsgálta azt is, hogy mely időpont utáni vagyonsökkentő, illetőleg a vagyont hozzáférhetlenné tevő cselekmény lehet büntetendő. Erre a kérdésre azt a választ adta, hogy „a büntetethez nem szükséges a követelésnek sem lejátsága, sem peresítettsége, sem a végrehajtás szakában léte, hanem a vagyonsökkentés, illetve a vagyon hozzáférhetlenné tétele büntetendő a követelés keletkezésének létrejöttének időpontja utáni elkövetéskor”,¹⁴ tekintettel arra, hogy a törvény e tekintetben semmiféle időbeli korlátozást nem állapított meg, csak egy dolog volt szükséges hozzá, az eredmény, a hitelezők károsodásának bekövetkezése.

2. 2. A hitelsértés vétsége

„4. § Vétséget követ el és egy évig terjedhető fogházzal büntetendő az adós, ha egy vagy több hitelezőjének kielégítését gondatlanságból megghiusítja vagy csorbítja azzal, hogy nyilvánvaló pazarlása vagy nagymértékben hanyag, vagy nagymértékben könnyelmű üzletvitelle, illetőleg gazdálkodása következtében fizetéseképtelenné vált.

Kereskedő nagymértékben hanyagul, illetőleg nagymértékben könnyelműen folytatja üzletét, különösen akkor, ha fizetéseképtelenségét a hatóságnak vagy hitelezőinek, illetőleg a hitelezők érdekképviselőjének kellő időben be nem jelentette, ha üzleti tőkét rendszeres üzleti köréhez nem tartozó tőzsdei játékban vagy merész üzletekben kockáztatja, továbbá – habár a jog szabálya szerint ügyleteit és vagyoni állását feltüntető könyvvezetést lett volna köteles folytatni, illetőleg mérleget készíteni – könyvvezetést nem folytatott, mérleget nem készített, vagy könyvvezetését, illetőleg mérlegét, levelezését és leltárát meg nem őrizte, vagy úgy vezette, hogy abból ügyleteit és vagyoni állását nem lehet megállapítani.

A jelen §-ba ütköző cselekmény miatt a bűnvádi eljárást csak magánindítványra lehet megindítani. A magánindítvány megtételére a megkárosított hitelezőknek a követeléseik tőkeösszege szerint számított többsége jogosult. Az előterjesztett indítvány nem vonható vissza.

Ha az adós a hitelezőivel kötendő egység iránt eljárást tett folyamatba, a magánindítványt a Btk. 112. §-ában meghatározott határidőn túl is mindaddig meg lehet tenni, amíg az egységi eljárás folyamatban van, vagy amíg az adós a magánegységben vagy a kényszeregységben elvállalt kötelezettségének eleget nem tett.

5. § A 4. §-ban meghatározott cselekmény büntetése három évig terjedhető fogház, ha a cselekmény következménye a 2. §-ban meghatározott eredmény volt. A bűnvádi eljárást hivatalból kell megindítani.”

A törvény miniszteri indokolása szerint a vétségi alakzat beiktatásának az volt a célja, hogy „a gondatlansági cselekményekre egységes s átfogó fogalom meghatározást adjon, s ily módon megszüntesse azokat a kirívó bizonytalanságokat, amelyek a Btk. 416. §-ában meghatározott, úgynevezett vétkes bukási cselekmények büntethetősége körében előfordultak”.¹⁵ Hasonlóan a büntetti alakzathoz, a vétség megvalósulása sem függött attól a körülménytől, hogy az adós ellen indítottak-e csőd-, kényszeregyezségi vagy kényszerfelszámolási eljárást. A Hs. egymástól eltérő elkövetési magatartási módokat határozott meg attól függően, hogy az elkövető kereskedő volt-e vagy sem. Utóbbi esetben három magatartási forma jöhetett szóba: a nyilvánvaló pazarlás, a nagymértékben hanyag üzletvitel, illetőleg gazdálkodás, valamint a nagymértékben könnyelmű üzletvitel, illetőleg gazdálkodás. Ezek a cselekmények a miniszteri indokolás szerint abban az esetben már gondatlannak minősültek, hogy ha „kimutatható a tettes részéről annak előreláthatása, hogy cselekményének hatása a fizetésképtelenség s ez úton a hitelezők károsodása lesz”.¹⁶ Előbbi esetei pedig a fizetésképtelenségnek a kellő időben való be nem jelentése, az üzleti tőkének a rendes üzleti körhöz nem tartozó tőzsdei játékban vagy „merész” üzletekben való kockáztatása és a könyvvizetés, mérlegkészítés, őrzési kötelesség körüli szabálytalanságok. Ezekben az esetekben tehát, amikor a cselekmény kizárólag a kereskedők általi elkövetés esetén minősült gondatlannak és ekként büntetendőnek, „kereskedőnek” nem csupán a kiskereskedők minősültek (kufárok, házalók, zsidókereskedők, hajósok, kereskedelmi ügyletekkel foglalkozó kisiparosok), hanem a teljes jogú kereskedők is, azaz azok, akik kötelesek voltak a céget bejegyeztetni, állandó könyvvizetést folytatni, időszakos leltárt és mérleget készíteni, illetőleg az üzleti leveleiket is megőrizni.¹⁷

Mielőtt rátérnénk az egyes elkövetési magatartások részleteiben történő bemutatására, szükséges tisztázni a hitelsértés vétsége megállapíthatóságának az egyik legfontosabb alapját, a fizetésképtelenség fogalmát, amely egészen a mai napig a törvényi tényállás részét képezi. A korabeli joggyakorlat fizetésképtelenségen az adósnak azt az állapotát értette, amelyben „fizetési kötelezettségeinek általában eleget tenni nem képes”. A fizetésképtelenség mint állapot azonban nem volt azonos a „fizetések megszüntetésével”, mivel annak az csupán az egyik lehetséges megnyilvánulási formája volt, sem pedig a „múlt fizetési késedelemmel”, vagy a „fizetési zavarral”, minthogy azok az akkori elhatárolási ismérvek szerint csupán „előre

nem látott véletlenek találkozása folytán előállott átmeneti megakadásoknak” minősültek. A fizetésképtelenné váláshoz ugyanakkor nem volt feltétlenül szükség arra, hogy az a meglévő vagyon elégtelenségéből származzék, mivel azzá válhatott az adós akár úgy is, hogy „bár cselekvő vagyónának tényleges értéke meghaladja tartozásainak összegét, de nem folyósíthat annyi pénzt, hogy hitelezőinek esedékes követeléseit kielégítthesse”.¹⁸

Mindezekre figyelemmel a hitelsértés vétségének főbb elkövetési módjai az alábbiak voltak:

1. Nyilvánvaló pazarlás az olyan mértékű költségek, amely „az adós személyi és vagyoni viszonyaival nem áll arányban s a szükség és szokás szerint kialakuló mértéket meghaladja”. Pazarlásról nem csupán abban az esetben lehetett szó, amikor a költségek célja kimondottan fényűzés vagy valamilyen élvezetvágy kielégítése volt, hanem akkor is, amikor az különben nem kifogásolható célra, de eltúlzottan, mérték nélkül történt. A pazarlás fennforgását minden esetben konkrétan, a vizsgált adós élet és vagyoni viszonyaihoz igazítottan kellett vizsgálni, általános, objektív mérce ennek megítélésére nem létezett. A bírói gyakorlat idesorolta többek között a drága magántanítók alkalmazását, a túlzott ajándékozást, az indokolatlan és szükségtelen üzleti kiadásokat (mint például az üzleti forgalomhoz és az általa elérhető nyereség mértékéhez képest aránytalan összegű reklám);
2. Nagymértékben hanyag az olyan üzletvitel, illetve gazdálkodás, amikor „az adós nem kíséri kellő figyelemmel foglalkozásának menetét, nem tarja nyilván bevételeit s kiadásait, nem számol az előrelátható kiadásokkal, romlásnak kitétt javait nem óvja meg a romlástól, kintlévő követeléseinek behajtását nem szorgalmazza”;
3. Nagymértékben könnyelmű az olyan üzletvitel, illetve gazdálkodás, amikor „az adós könnyedén veszi a dolgokat, mellőzve az előrelátást, meggondolás nélkül üzi foglalkozását, biztosíték nélkül, illetőleg olyanoknak hitelez, kiknek fizetőképességéről nem szerzett meggyőződést, vagyona kár ellen egyáltalában nem biztosítja, pénzt, értékeit nem biztos helyen tartja”;
4. Fizetésképtelenség bejelentésének elmulasztása abban az esetben volt büntethető, amikor a mulasztó a fizetésképtelenség tudatában mulasztotta el a bejelentést, és ennek következtében a hitelezői károsodást szenvedtek el;
5. Tőzsdejáték esetén akkor mentesülhetett a büntetőjogi felelősség alól a kereskedő, amikor „a tőzsdejáték üzleténél nem tanúsítanak oly könnyelműséget, mely gondatlanságnak minősül annyiban, amennyiben, ha a tőzsdézők a gazdasági életben tőlük elvárható gondossággal járnak el, nem következik be a hitelezők anyagi érdekeit sértő fizetésképtelensége”;
6. Merész üzlet volt az olyan, amelynek a „kimenetelénél nem a kereskedőnek szakismeretei, hanem kizárólag vagy kiválóan a véletlen esélyei a döntők”. A bírói gyakorlat idesorolta többek között az üzletkörhöz nem tar-

tozó vállalkozásokba való belemenést, mint ahogyan a fedezetről való gondoskodás nélkül történt üzletkötés is; 7. Könyvvezetési mulasztás vagy hiány abban az esetben volt büntethető, amikor annak volt a következménye a kereskedő üzleti egzisztenciájának az összeomlása.¹⁹

2. 3. A passzív megvesztegetés

„9. § Vétséget követ el és két évig terjedhető fogházzal büntetendő a hitelező, aki a maga vagy más részére ajándékot vagy más előnyt fogad el azért, hogy a csőd-eljárás vagy a csődönkívüli kényszerregezés vagy kényszerfelszámolási eljárás során a hitelezők valamely határozatának hozatalához szavazatával hozzájáruljon vagy hozzá ne járuljon, vagy pedig a szavazástól tartózkodjék, jogorvoslatot használjon vagy ne használjon vagy a jogorvoslatról lemondjon.”

A Hs. hatályba lépése előtt hatályban volt 1916. évi V. tc. 2. §-a nemcsak a passzív, hanem az aktív megvesztegetést is büntetni rendelte még. A Hs. megalkotásakor a jogalkotó az 1898. évi német csődtörvény alap gondolatát tette magáévá, amikor kizárólag a passzív megvesztegetést, azaz csak az előnyt elfogadó hitelezőt rendelte büntetni, a gyakorlati életben szerzett tapasztalatok alapján. Ezt a törvény miniszteri indokolása ekképpen foglalta össze:

„A gyakorlati életben az a tapasztalat lett általánossá, hogy ez a gyakran előforduló bűncselekmény igen ritkán lesz bünvádi eljárás tárgya, aminek az az oka, hogy egyik-másik lelkiismeretlenebb hitelező a kényszerhelyzetben lévő adóstól külön előnyöket csikar ki azzal a fenyegetéssel, hogy máskülönben a likvidációs eljárás folyamán jogainak rosszindulatú gyakorlásával akadályozni fogja az eljárásnak az adós érdekeit kímélő befejezését. Az adós pedig az ellene végrehajtott zsaroló műveletekről nem tesz feljelentést, mert tudja, hogy a kiereszkolt előny megadásával maga is büntetendővé vált.”²⁰

Ezt az érdekazonosságot kívánta a jogalkotó megtörni azzal, hogy a jogtalan előny megadója legalább utóbb fel tudjon lépni a hitelezője ellen annak veszélye nélkül, hogy önmagának is büntetéstől kellene tartania. Ennek eredményeként, az adós immár a büntetéstől való félelem nélkül feljelentéssel tudott élni azon hitelezője ellen, aki ajándékot vagy előnyt kényszerített vagy csikart ki tőle azért, hogy ennek fejében a hitelezők határozatának meghozatalához a saját szavazatával hozzájáruljon, vagy éppen ellenkezőleg, hogy ne járuljon hozzá, vagy akár az egész szavazástól távol maradjon, vagy pedig azért, hogy a jogorvoslati jogával éljen-e vagy ne, esetleg arról már eleve lemondjon. Erre való figyelemmel a bűncselekmény elkövetője kizárólag olyan hitelező lehetett, aki szavazati joggal bírt, a neki előnyt nyújtó adós pedig azt – éppen az önfeljelentéstől való megóvása miatt – még csak bűnrészesként sem követhette el. A bűncselekmény befejezettségéhez nem volt szükség arra, hogy a hitelező a

szavazás során valóban akként cselekedjen, mint ahogyan megígérte, ugyanis az már az ajándék vagy előny ilyen célú elfogadásával befejezetté vált.

2. 4. A koholt követelés érvényesítése

„10. § Amennyiben a cselekmény súlyosabb büntetés alá nem esik, vétséget követ el és három évig terjedhető fogházzal büntetendő, aki akár a csőd-eljárás, akár a csődönkívüli kényszerregezési vagy a kényszerfelszámolási eljárás során tudva koholt vagy fenn nem álló követelést érvényesít.”

A koholt vagy fenn nem álló követelés érvényesítésének vétség elkövetője tettesi minőségben bárki lehetett, akár hitelező, akár álhitelező, de ezen túlmenően akár még harmadik személy is. Az érvényesítéshez és ekként a cselekmény befejezettségéhez már az ilyenfajta követelés bejelentése elegendő volt, kellett azonban hozzá az, hogy az eljárás már folyamatban legyen, illetve hogy az elkövető tudomással bírjon arról a körülményről, hogy a bejelentett követelés nem létező, azaz koholt, vagy pedig alappal nem bíró, azaz fenn nem álló. Emiatt tehát az, aki a fenn nem álló követelést tévesen fennállónak hiszi és érvényesíti, nem vonható felelősségre.

2. 5. Az adós vagyonának kezelésével megbízottak visszaélései

„11. § Akit csőd-eljárásban, csődönkívüli kényszerregezési vagy kényszerfelszámolási eljárásban az adós vagyonának kezelésével, gondozásával, felügyeletével vagy ezek ellenőrzésével megbíztak, ha megbízatása körében akár a hitelezőknek, akár az adósnak tudva és akarva vagyoni kárt okoz, hűtlen kezelés vétsége, illetve büntette címén a Btk. 361. §-ának első bekezdésében, valamint a Btk. 363. és 364. §-ában foglalt rendelkezések szerint büntetendő.

A bünvádi eljárást hivatalból kell megindítani.”

A bűncselekmény elkövetési magatartása a vagyoni kárnak köteleességszegés útján történő okozása, akár a hitelezőnek, akár pedig az adósnak a részére, amely magatartás mindenképpen szándékosságot feltételez. A felelősség megállapításához szükség volt arra, hogy az elkövető megszegje az előírt köteleességét, és eközben tudata a cselekmény károkozó minőségét átfogja. Ennek megfelelően a cselekmény elkövetője tettesként kizárólag olyan személy lehetett, akit bíróság vagy hitelezők az adós vagyonának kezelésével, gondozásával, felügyeletével vagy ellenőrzésével bíztak meg. A cselekmény befejezettségéhez kár bekövetkezésére volt szükség. Köteleességszegésnek az olyan magatartás minősült, amely vagy valamely vagyon kezelésével kapcsolatos előírás elmulasztásában, vagy pedig kifejezetten tiltott tevékenység tanúsításában nyilvánult meg.

3. A BHÖ (1952)

A szocialista fordulatot követően egy ideig még változatlanul, vagy pedig kisebb-nagyobb változtatásokkal tovább éltek az előző rendszerben elfogadott jogszabályok, így az 1932. évi IX. tc. bizonyos rendelkezései is, ezek azonban fokozatosan átadták a helyüket a szocialista népgazdaságot és a tervgazdaságot védő törvényi szabályozásoknak. Így a hitelrendszer büntetőjogi védelméről fokozatosan áttért a hangsúly az állami érdekek védelmére, figyelemmel arra, hogy az előbbi egy olyan burzsoá csökevénynek vélték, amely az annak alapjául szolgáló társadalmi keretek fokozatos elhalása, a magántulajdonon alapuló hitelkapcsolatok államilag irányított elsorvasztása miatt nem is igényelhetett különösebb büntetőjogi védelmet. Az első jelentősebb jogszabálygyűjtemény e korban az 1952-ben kiadott Hatályos Anyagi Büntetőjogi Szabályok Hivatalos Összeállítása, a BHÖ volt.

A BHÖ a XXI. fejezetében, „A polgárok javai ellen elkövetett bűncselekmények” körében szabályozta a 483–491. pontok közt a „hitelezők megkárosítása” nevű bűncselekményt, míg a 492. pontban a „vagyonkezelő bűncselekményét”, mely tényállások következőképp szóltak:²¹

3. 1. Hitelezők megkárosítása

„483. Büntetést követ el és hat hónaptól három évig terjedhető börtönnel büntetendő az adós, ha kielégítési alappul szolgáló vagyonát, a valóságban vagy színlegesen, jogtalanul csökkenti, vagy hitelezője részére hozzáférhetetlenné teszi és ezzel egy vagy több hitelezőjének kielégítését szándékosan megghiúsítja vagy csorbítja.

484. A 483. pontban meghatározott cselekmény büntetése egy évtől öt évig terjedhető börtön, ha a cselekmény pénzintézzel szemben álló nagyobb számú betevőnek vagy fővállalkozóval szemben álló több alvállalkozónak súlyos megkárosítását eredményezte és ezt a tettes előre láthatta.”

A BHÖ 483. pontjában meghatározott hitelezők megkárosítása elnevezésű bűncselekmény tényállása – és lényegében annak büntetési tétele is – szinte teljes egészében megegyezett a hitelsértésről szóló 1932. évi IX. tc. (Hs.) 1. §-ában szabályozott hitelsértés bűncselekményével, amely egyezés ugyanúgy a minősített esetekre is kiterjedt. Ez egyáltalán nem a véletlen műve volt, mivel a BHÖ lényegét tekintve nem is jogszabály, hanem az akkor hatályban lévő büntető tárgyú jogszabályok egybefoglalása volt.

„485. (1) Büntetést követ el és egy évig terjedhető börtönnel büntetendő az adós, ha egy vagy több hitelezőjének kielégítését gondatlanságból megghiúsítja vagy csorbítja azzal, hogy nyilvánvaló pazarlása vagy nagy mértékben hanyag, vagy nagy mértékben könnyelmű üzletvele, illetőleg gazdálkodása következtében fizetéseképtelenné vált.

(2) Kereskedő nagy mértékben hanyagul, illetőleg nagy mértékben könnyelműen folytatja üzletét, különösen

akkor, ha fizetéseképtelenségét a hatóságnak vagy hitelezőinek, illetőleg a hitelezők érdekképviseletének kellő időben be nem jelentette, ha üzleti tőkéjét rendes üzleti köréhez nem tartozó tőzsdei játékokban vagy merész üzletekben kockáztatja, továbbá – habár a jog szabálya szerint ügyleteit és vagyoni állását feltüntető könyvvizetést lett volna köteles folytatni, illetőleg mérleget készíteni – könyvvizetést nem folytatott, mérleget nem készített, vagy könyvvizetését, illetőleg mérlegét, levelezését és leltárát meg nem őrizte, vagy úgy vezette, hogy abból ügyleteit és vagyoni állását nem lehet megállapítani.

(3) A jelen pontba ütköző cselekmény miatt a büntető eljárást csak magánindítványra lehet megindítani. A magánindítvány megtételére a megkárosított hitelezőknek a követeléseik tőkeösszege szerint számított többsége jogosult.

(4) Ha az adós a hitelezőivel kötendő egységesség iránt eljárást tett folyamatba, a magánindítványt a Bt. 22. §-ában meghatározott határidőn túl is mindaddig meg lehet tenni, amíg az egységesség eljárás folyamatban van, vagy amíg az adós a magánegységességben vagy a kényszerügyességben elvállalt kötelezettségének eleget nem tett.

486. (1) A 485. pontban meghatározott cselekmény büntetése három évig terjedhető börtön, ha a cselekmény következménye a 484. pontban meghatározott eredmény volt.

(2) A büntető eljárást hivatalból kell megindítani.”

A fentiekből látható, hogy a BHÖ 485. és 486. pontja tartalmazta a bűncselekmény gondatlan alakzatát, hasonlóképpen a hitelsértésről szóló 1932. évi IX. tc.-ben szabályozott hitelsértés vétségi alakzatához, úgy, hogy ez az egyezés a részletekre is kiterjedt (eltérés csak annyi, hogy a gondatlan alakzat is büntetett lett a vétség helyett, börtön fokozattal, illetve hogy a szándékos bűncselekmény esetében a büntetési tételkeret minimumot is kapott).

A BHÖ a 487. és 489. pontok között ugyancsak a Hs. rendelkezéseivel azonosan rendelte szabályozni annak a kérdését, hogy tettesként ki követheti el a bűncselekményt, és ahhoz milyen jellegű személyi kritériumoknak kell megfelelni („a vagyon kezelésével, illetőleg az üzlet vezetésével vagy az ügyek intézésével megbízott személyek), valamint, hogy ha ez a személy nem lenne azonos az adóssal, akkor is pontosan ugyanúgy felel-e („mintha ő lenne az adós”), ha „megbízás vagy egyéb jogviszony alapján az adós vagyonával, vagy ennek egy részével rendelkezik”.

Emellett a BHÖ 490. pontja változatlan tartalommal szabályozta a Hs. 9. §-ában körülírt „passzív megvesztegetést”, valamint a 491. pontban a Hs. 10. §-ában meghatározott „koholt követelés érvényesítését” – csak nem sui generis bűncselekményeként –, az alábbiak szerint:

„490. Büntetést követ el és két évig terjedhető börtönnel büntetendő a hitelező, aki a maga vagy más részére ajándékot vagy más előnyt fogad el azért, hogy a csőd eljárás vagy a csődönkívüli kényszerű megvesztegetés vagy kényszerfelszámolási eljárás során a hitelezők valamely határozatának hozatalához szavazatával hozzájáruljon, vagy hozzá ne járuljon, vagy pedig a szavazástól tar-

tózkodjék, jogorvoslatot használjon vagy ne használjon, vagy a jogorvoslatról lemondjon.

491. Amennyiben a cselekmény súlyosabb büntetés alá nem esik, büntetést követ el és három évig terjedhető börtönnel büntetendő, aki akár a csődeljárás, akár a csődönkívüli kényszergyességi vagy a kényszerfelszámolási eljárás során tudva koholt vagy fenn nem álló követelést érvényesít.”

A különbség mindösszesen csak annyi, hogy megszűnt a vétségi alakzat és a fogházban való végrehajtás, melyek helyére a büntettként történő minősítés és a börtönbeli végrehajtás került.

3. 2. Vagyonkezelő bűncselekménye

„492. (1) Akit csődeljárásban, csődön kívüli kényszergyességi vagy kényszerfelszámolási eljárásban az adós vagyonának kezelésével, gondozásával, felügyeletével vagy ezek ellenőrzésével megbíztak, ha megbízatása körében akár a hitelezőknek, akár az adósnak tudva és akarva vagyoni kárt okoz, hűtlen kezelés büntette címén a 471. pont (1) bekezdésében, valamint a 473. pontban foglalt rendelkezések szerint büntetendő.

(2) A büntető eljárást hivatalból kell megindítani.”

A BHÖ 492. pontja a Hs. 11. §-ában meghatározottakkal egyező módon határozta meg az adós vagyonának a kezelésével megbízottaknak a visszaéléseit, amely fajta magatartásokat – hasonlóképpen a korábbi szabályozáshoz is – hűtlen kezelésnek minősítve rendelte büntetni.

4. Az 1961. évi V. törvény

Az 1961. évi V. törvénnyel megalkotott szocialista jellegű magyar Büntető Törvénykönyv szakított a korábbi – értékelése szerint „burzsoá” – jogfelfogással, és a hitelezők érdekeit sértő bűncselekmények helyett az állami szerv (társadalmi szervezet, szövetkezet, egyesület), illetőleg a népgazdaság illetékes szervének a sérelmét előidéző cselekményeket szankcionálta.

4. 1. Pazarló gazdálkodás

A fentieknek megfelelően a 225. §-ban szabályozott „pazarló gazdálkodás” bűncselekményét követte el az, aki állami szerv, társadalmi szervezet, szövetkezet vagy egyesület önálló intézkedésre jogosított dolgozójaként az észszerű gazdálkodás követelményeit súlyosan vagy rendszeresen megszegve számottevő gazdasági hátrányt okozott, melynek minősített esetét valósította meg akkor, ha ezzel a cselekménnyel a népgazdaság érdekeit súlyosan megsértette.

4. 2. Felelőtlen eladósodás

A Btk. 225/A. § szerinti – a pazarló gazdálkodástól a mai szemmel nem sokban különböző – „felelőtlen eladósodás” bűncselekményét pedig az valósította meg, aki az állami szerv, a társadalmi szervezet, a szövetkezet vagy az egyesület rendelkezésére álló pénzeszközöket jelentősen meghaladó fedezetlen kötelezettséget vállalt, és ezáltal gazdasági hátrányt okozott.

4. 3. A beruházási és a pénzügyi fegyelmet sértő bűncselekmény

Az a bűncselekmény pedig, amely leginkább – illetve talán egyedülként – kapcsolódott a korábbi hagyományokhoz, vagy annak legalább a nyomait magában hordozta, a 229. §-ban körülírt „a beruházási és a pénzügyi fegyelmet sértő bűncselekmény” volt, amelynek (1) bekezdés b) pontja azt rendelte büntetni, aki a hitelrendszerről, a pénzforgalomról, illetve a beruházásokról és a felújításokról szóló jogszabályokban meghatározott valamely kötelezettséget vagy tilalmat megszegte vagy kijátszotta azáltal, hogy a hitel fedezetét egészben vagy részben elvonta, a hitel biztosítékainak érvényesítését akadályozta, vagy a hitelezőnek a fedezetből való kielégítését egyéb módon megghiúsította.

Mindez azonban már kizárólag a tervgazdálkodás körülményei között és szinte kizárólag csak az állami szervezeteknek a védelmét volt hivatott biztosítani, hiszen ebben az időszakban már a magángazdálkodás alapjai megszűntek, így a csődbűncselekmény büntető törvénykönyvbeli megfogalmazásának létjogosultsága is teljes mértékben értelmezhetetlen és céltalan lett volna. Ez pedig ugyanígy igaz a beruházás és a pénzügyi fegyelmet sértő bűncselekményre is, hiszen a szocialista rendszerben nem piaci alapú hitelnyújtás, hanem az állami hitelmonopólium volt.

5. Az 1978. évi IV. törvény

A hasonló elvi alapokon, a szocialista jogfelfogásnak megfelelő értelmezésben született meg a következő Büntető Törvénykönyv, az 1978. évi IV. törvény. A törvényi szerkezetben változást kizárólag a rendszerváltás hozott, amikor a csődeljárásról, a felszámolási eljárásról és a végelszámolásról szóló 1991. évi XLIX. törvény (Csődtv.) megjelenésével összhangban 1992. április 1-jei hatállyal módosították a Büntető Törvénykönyvet is, két régi-új – tartalmában a szocializmus előtti időkre visszanyúló, sok tekintetben a Csemegi-kódex szabályozását lényegében átvevő, elnevezésében viszont új – bűncselekmény-típusnak, a „csődbüntettnek”, valamint a „hitelező jogtalan előnyben részesítésének” a megalkotásával.

E büntető tárgyú jogszabályváltozás alapját az 1992. évi XIII. törvény jelentette, amelynek indoklásában a jogalkotó kiemelte, hogy „A piacgazdaság működőképességéhez egyre inkább hozzátartozik a hitelek igénybevétele. A modern piacgazdaság aligha működhet a hitelnyújtás megfelelő büntetőjogi védelme nélkül. A tisztességes kereskedők és

vállalkozók mellett nemcsak a piaczgazdaságra történő át-térés időszakában, de konszolidált viszonyok között is szép számmal tűnnek fel csalárd eszközökkel, vétkes bukással vagyont teremteni szándékozó »üzletemberek«. Ezért a gazdasági bűncselekmények teljes körét érintő újraszabályozás során a hitelnyújtás biztonságát érintő visszaélés valamennyi formáját szankcionálni kell.” Ez a csódhöz kapcsolódó új bűncselekmények megalkotását indokolta.

A törvénymódosítás a csódhöz kapcsolódóan két új törvényi tényállást, a csódbüntettet, illetve a hitelező jogtalan előnyben részesítését fogalmazta meg. E tényállások a hitelezőket védtek, azon megfontolásból kiindulva, hogy „ha az adós fizetésképtelen helyzetbe jutott, akkor is ugyanúgy köteles a kielégítés alapjául szolgáló vagyonát a hitelezők érdekében megóvni”. Az új bűncselekmények tekintetében fizetésképtelenségnek „az adós fizetőeszközök hiányán alapuló tartós képtelensége az azonnal teljesítendő pénzkövetelések megfizetésére” számított. Fizetésképtelenségre utalt a gyakorlatban, „ha a gazdálkodó szervezet bevételei rohamosan csökkentek, ha nem kapott több bankhitelt, ha a hitelezők letiltásai eredménytelenek voltak, ha olyan nagy összegű adóbefizetésre kötelezték, amit a tőkéje előreláthatóan nem fedezett, vagy ha üzleti partnerei csódbé jutottak”, amely felsorolás lényegében a gazdasági értelemben vett fizetésképtelenséget – mely elválhat a jogitól – előidéző főbb okoknak feleltethető meg.²²

Az 1992. évi XIII. törvénynek a részletes indokolása ezzel kapcsolatban a következőkre utalt.

5. 1. Fedezetelvonó csódbüntett

A 290. § (1) bekezdésében rögzített egyes elkövetési magatartások közül az elrejtésről és az eltitkolásról akkor lehetett beszélni, amikor „a tartozás fedezetül szolgáló vagyon ténylegesen ugyan megvolt, viszont azt az elkövető a hitelezők számára hozzáférhetetlenné tette”. A megrongál, megsemmisít vagy használhatatlanná tesz kifejezésekkel azt a helyzetet próbálták elkerülni, hogy „az adós áru vagy befektetési javak megsemmisítésével a hitelezők helyzetét nem ronthatta”. Az ésszerű gazdálkodás alapelve pedig azokat az elvárásokat fejezte ki, hogy „az adós a hitelezői érdekében köteles volt a gazdasági szervezetet olyan állapotban tartani, hogy az a gazdasági rendeltetésének megfelelően. Aki ezzel ellentétes módon veszteséges, vagy kockázatos üzletbe kezdett, illetve vagyonát egyéb módon csökkentette, bűncselekményt követett el”.

Veszteséges üzletről akkor volt szó, ha „a kérdéses tevékenység előre megállapíthatóan vagyonszűküléshez vezetett”, míg kockázatos az az üzlet volt, aminél „tudatos veszteséggel számoltak, abban a reményben, hogy végül az a szokásosnál nagyobb nyereséget hoz”. Ilyen magatartás volt például az, amikor „valaki szerencsejátékokkal, vagy fogadásokkal túlzottan nagy összegeket költött el, vagy árukat, értékpapírokat vásárolt hitelbe, és ezeket az értéknél lényegesen alacsonyabb áron értékesítette”. A vagyonát egyéb módon csökkenti fordulat alá pedig az volt besorolható, aki „a hitelnek a fedezetét színlelt ügyletekkel, vagy kétes követelések elismerésével vontta el”. Ezekre az

elkövetési magatartásokra a joggyakorlat összefoglalóan a „fedezetelvonó csódbüntett” kifejezést használta, szembe állítva azt a csalárd bukással és az adminisztratív csódbüntettel.²³

5. 2. Csalárd bukás

A 290. § új (3) bekezdése pedig azt a fordított esetet szabályozta, amikor „éppen az (1) bekezdésben írt magatartások eredményezték az adós fizetésképtelenné válását vagy annak látszatát”. A fizetésképtelenség mint objektív feltétel itt is ugyanaz volt, de – és ebben állt a fő különbség – maga az elkövetési magatartás itt megelőzte ezt. A jogirodalomban ezt „csalárd bukásnak” nevezték, mely közkeletű kifejezés a Csemegi-kódextól a magyar joggyakorlat részévé vált.²⁴

5. 3. Adminisztratív csódbüntett

A Csódtv. 31. §-a a felszámolás alatt álló társaság vezetőjének beszámolási, leltárkészítési és egyéb tájékoztatási kötelezettségét írta elő. Az új (4) – utóbb (5) – bekezdés ennek megszegését vagy nemteljesítését rendelte büntetni. E tényállás a Btk. 289. §-ában meghatározott számviteli fegyelem megsértéséhez képest speciális, kifejezetten a felszámolási eljárásához kapcsolódott – kezdetben a 290. §, majd pedig később már a 289. § részeként –, amihez az akkori jogirodalom az „adminisztratív csódbüntett” megnevezést társította hozzá.²⁵

5. 4. Hitelező jogtalan előnyben részesítése

A módosítás folytán a Btk. 291. §-a tartalmazta a hitelező jogtalan előnyben részesítésének bűncselekményét, amely akkor valósult meg, ha „az adós fizetésképtelenségének a tudatában az egyik hitelezőjét a többiek hátrányára jogtalanul, a kielégítési sorrendnek a megsértésével kielégítette”. Ez nem jelentett feltétlenül csak pénzfizetést, hanem bármely egyéb szolgáltatás is lehetett, amit a hitelező a tartozás fejében elfogadott. A szabályozás értelmében az előnyben részesített hitelező is büntetendő lehetett – legalábbis elvileg – részesként, akkor, ha az adóst a cselekményre rábírta vagy az elkövetéséhez egyéb módon szándékosan segítséget nyújtott.²⁶

6. A 2012. évi C. törvény

A 2013. július 1. napjától hatályban lévő – és jelenleg is hatályos – Büntető Törvénykönyv (2012. évi C. törvény) a csódbűncselekmény törvényi tényállását a XLI. fejezetben, a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények között (404. §) szabályozza.

A hatályos Btk. a csódbűncselekmény négy alapeseti fordulatát különbözteti meg: a fizetésképtelenséggel fenyegető helyzetben elkövetett csódbűncselekményt [(1) bek.], a fizetésképtelenséget előidéző csódbűncselekményt [(2) bek.

a) pontja], a fizetésektelen helyzetben elkövetett csődbűncselekményt [(2) bek. b) pontja], valamint a hitelező jogtalan előnyben részesítésével elkövetett csődbűncselekményt [(4) bek.], melyek közül nívumnak egyedül a fizetésektelenséggel fenyegető helyzetben történő elkövetés tekinthető (legalábbis az 1978. évi IV. törvényhez képest, amelyik ezt az esetkört még nem szabályozta).

6. 1. Csődbűncselekmény büntette

A törvény a tényállás (1) bekezdésében megfogalmazott egyes elkövetési magatartásokat a korábbi szabályozásokhoz képest csak kis részben módosította. Így változatlanul büntetni rendeli a vagyonnak az „elrejtését, eltitkolását, megrongálását, megsemmisítését, használhatatlanná tételét” (mely fogalmak már a Csemegi-kódexben, illetőleg a hitelsértési törvényben is megjelentek), ugyanakkor a törvény e pontban mellőzi a „tartozása fedezetül szolgáló” kifejezést, lévén, hogy a gazdálkodó szervezet vagyona – az erre irányuló külön jognyilatkozat nélkül is, *ipso iure* – a tartozás fedezetül szolgál. A törvény (1) bekezdésének b) pontja „a színlelt ügylet megkötésének” – ami a Ptk. 207. § (6) bekezdésének keretében értelmezhető –, illetőleg „a kétes követelés elismerésének” – ami alatt a jogi vagy a ténybeli alapok, vagy a fedezet hiánya miatt a teljesítés bizonytalanságát értjük – a büntetethezességét a korábbi rendelkezésekkel egyezően tartotta fenn. A törvény (1) bekezdésének c) pontja a korábbi Btk. 290. § (1) bekezdése c) és d) pontjait az egyszerűsítés jegyében egymással összevonta, tekintettel arra, hogy a „vesztéses ügylet” megkezdésének vagy annak továbbfolytatásának a külön pontban történő szerepeltetése – az új törvény koncepciója alapján – nem indokolt. Az összevont c) pont tehát valamennyi, az a) és b) pontok alá be nem vonható, de az észszerű gazdálkodás követelményeivel ellentétes, tételesen fel nem sorolt egyéb magatartás üldözését lehetővé teszi.²⁷ Ez a pont így továbbra is kritikus része maradt a szabályozásnak, az „észszerűtlenség” meghatároz(hat)atlansága miatt.

6. 2. Csődbűncselekmény vétsége

A törvény a korábbi szabályokkal megegyezően, azzal azonos tartalommal, ugyanakkor nem külön *sui generis*

bűncselekményként, hanem csupán külön bekezdésben szabályozza azt az esetet, amikor a gazdálkodó szervezet vagyona felett rendelkezni jogosult személy (aki lehet akár a volt képviselő, de akár a felszámoló is) a Csődtv. 57. § (1) bekezdésében írt ún. kielégítési sorrend megsértésével valamelyik hitelezőjét előnyben részesíti. Ez az alakzat azonban kizárólag a felszámolás elrendelését követően valósítható meg, mivel amennyiben azt megelőzően történik meg valamely hitelezőnek a kielégítési sorrend megsértésével történő kielégítése, a vagyon felett rendelkező személy e magatartása változatlanul büntetlen marad.²⁸

A fentiekből is látható, hogy a Btk. 404. §-ában szabályozott csődbűncselekmény kialakulásának szerves előzményei voltak a magyar büntetőjogban, melyet külön alátámaszt az a tény is, hogy a fizetésektelenséget előidéző csődbűncselekményt [(2) bek. a) pont] a jogirodalomban és a jogelméletben még ma is a „csalárd bukás” kifejezésével jelölik meg, ami eredendően a Csemegi-kódex 414. §-ában meghatározott bűncselekmény elnevezése volt.

Mindez a sok tekintetben egyenes ívű (nek tekinthető) fejlődési folyamat a piactudományi viszonyokat elutasító szocializmus időszakában értelemszerűen megtört, sőt a tervutasításos rendszerben még magára az adott élethelyzetnek a szabályozásra sem volt különösen szükség, melyet hűen tükröz az a kodifikációs technika is, hogy azt – hitelezők megkárosítása néven – például a BHÖ is már csupán a polgárok javai elleni bűncselekmények körében szabályozta.²⁹

A hatályos Btk. 404. §-ának – ahogyan előtte az 1978. évi IV. törvény – rendelkezései ugyanakkor már visszatérést jelentenek a korábbi szabályozásokhoz, átvéve azoknak a saját korukat is több esetben egyértelműen meghaladó legfontosabb elemeit.

Összességében megállapítható, hogy a jogfejlődés igen hosszú utat járt be addig, amíg eljutott a csődbűncselekmény mai fogalmának meghatározásáig, ugyanakkor – meglátásom szerint – jelenleg még korántsem vagyunk ennek az útnak a végén, mely jogi szabályozásbeli esetleges hiányosságokról és anakronizmusról a korábbiakban már – részleteket érintve – szót ejtettünk. Mindez azonban nem von le annak értékéből, hogy a jelenleg hatályos szabályozás egy olyan szerves jogfejlődés eredménye, amely majd egy évszázadon át alakulva – kis megtöretéssel ugyan a szocializmusban, ám az addigi tapasztalatokat egyesítve – nyerte el mostani formáját.

STEINER, GÁBOR

Die Entwicklung des Konkursdelikts in Ungarn im 20. Jahrhundert

(Zusammenfassung)

Der Konkursdelikt wurde in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts – auch noch unter marktwirtschaftlichen Bedingungen – durch das Gesetz Nr. 9 von 1932, später nach der sozialistischen Wende – im System der Planwirtschaft –

durch die Amtliche Zusammenstellung der geltenden materiellen Strafrechtsvorschriften („BHÖ“) und das Gesetz Nr. 5 von 1961 geregelt. Der Aufsatz stellt die wichtigsten Etappen der Rechtsregelung des 20. Jahrhunderts dar.

Jegyzetek

- ¹ Okirathamisítás, bélyeghamisítás, védjegybitorlás, csalárd és vétkes bukás. In ANGYAL Pál: *A magyar büntetőjog kézikönyve*. Budapest, 1929. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., 156–162., 170–176. p.
- ² Az uzsora és a hitelsértés. In ANGYAL Pál: *A magyar büntetőjog kézikönyve*. Budapest, 1942. Attila-Nyomda Rt., 93. p.
- ³ ANGYAL 1942. 91–93. p.
- ⁴ Uo. 103. p.
- ⁵ SCHUSTER Rudolf: Adalékok a hitelsértés kérdéséhez. *Magyar Jogi Szemle*, 1939. 11. sz. 193.
- ⁶ ANGYAL 1942. 107–108. p.
- ⁷ Uo. 101. p.
- ⁸ MECSÉR József: *A hitelsértés bűncselekménye az elmélet és a gyakorlat megvilágításában*. Szeged, 1940. M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem Barátainak Egyesülete, 16–17. p.
- ⁹ ANGYAL 1942. 101–102. p.
- ¹⁰ Uo. 116. p.
- ¹¹ Uo. 120. p.
- ¹² Uo. 121. p.
- ¹³ Uo. 116–117. p.
- ¹⁴ Uo. 124. p.
- ¹⁵ Uo. 147. p.
- ¹⁶ Uo. 148. p.
- ¹⁷ KUNCZ Ödön: *A magyar kereskedelmi és váltó jog vázlat*. Budapest, 1928. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 54. p.
- ¹⁸ ANGYAL 1942. 157. p.
- ¹⁹ Uo. 150–155. p.
- ²⁰ Uo. 162. p.
- ²¹ *A Hatályos Anyagi Büntetőjogi Szabályok Hivatalos Összeállítása*. Budapest, 1952. Jogi és Államigazgatási Könyv- és Folyóiratkiadó, 214–216. p.
- ²² <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/4/id/99200013.TVI/>.
- ²³ Uo.
- ²⁴ Uo.
- ²⁵ Uo.
- ²⁶ Uo.
- ²⁷ <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/4/id/A1200100.TVI/r/404/>.
- ²⁸ Uo.
- ²⁹ TÓTH Mihály: *Gazdasági bűnözés és bűncselekmények*. Budapest, 2002. KJK – Kerszöv Jogi és Üzleti Kft., 165. p.

SZEMLE

Bódiné Beliznai Kinga

A Székesfehérvári Törvényszék polgári kori története

2021. október 27-én, Székesfehérváron mutatták be Megyeri-Pálffi Zoltán tudományos munkatárs (MTA–ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport ELKH) *A Székesfehérvári Törvényszék polgári kori története 1872–1944* című kismonográfiáját.

Turcsáné Molnár Katalin, a Székesfehérvári Törvényszék elnöke elmondta, hogy a kötet az Országos Bírósági Hivatal támogatásával, a Ráth György Bírósági Történelem és Hagyományápolás Pályázat keretében jelenhetett meg.

Megyeri-Pálffi Zoltán kifejtette, hogy a kiegészítést követően, az 1870-es évek elején váltották fel az újonnan szervezett elsőfolyamodású bíróságok a korábbi rendi, majd az 1848/49. évi forradalom és szabadságharc leverését követően Magyarországra is kiterjedő

hatáskörrel és illetékességgel rendelkező császári királyi ítélkező fórumokat.

Székesfehérváron mint törvényszéki székhelyen kívül Fejér megyében Adonyban, Mórton, Sárbogárdon és Várlon kezdte meg működését bíróság 1872-ben.

A szerző kiindulópontja a bírói hatalom gyakorlásáról szóló, a bírói függetlenséget deklaráló 1869. évi IV. tc., amely elindította azt a folyamatot, amelynek nyomán a 19. század második felében a magyar igazságügyi szervezet kialakításra került. E reform alapjait az 1871. évi XXXI. és XXXII. tc.-ek teremtették meg, amelyek az elsőfolyamodású bíróságok, így a törvényszékek és a járásbíróóságok szervezeti kereteit és működési elveit lefektették. E jogszabályok mentén kezdte meg ítélkező tevékenységét a Székesfehérvári Királyi Törvényszék 1872. január 1-jén.

Megyeri-Pálffi Zoltán részletesen foglalkozik az újonnan felállított törvényszék elhelyezésével, sorra véve azokat az épületeket, ahol a bíróság munkáját végezte. Pontos képet ad azokról a nehézségekről, amelyek a Törvényház felépítését övezték. Az 1902-ben átadott igazságügyi palota külső leírásán túl jellemzi annak belső kialakítását, építészeti és stílusjegyeit, az ítélkező tevékenység céljait szolgáló helyiségelosztást, végigkísérve az olvasót mintegy tárlatszerűen az épület tárgyalótermein, irodahelyiségein. Az épület a korszak legfoglalkoztatottabb igazságügyi építésének, Wágner Gyulának (1851–1937) a tervei alapján született meg. „Justicia

